

ARIA DE FORMARE ȘI RĂSPÂNDIRE A CULTURII VERBICIOARA

Gabriel Crăciunescu

Primele materiale aparținând culturii Verbicioara au fost descoperite în 1939 la Coșoveni (Berciu, 1939) și au fost datate în epoca fierului. În 1937 I. Nestor și C.S. Nicolăescu-Plopșor au efectuat câteva sondaje la Verbicioara, dar rezultatele nu au fost publicate.

Noțiunea de “cultură Verbicioara” apare în literatura de specialitate în urma săpăturilor executate în anul 1949 la Verbicioara de un colectiv condus de D. Berciu, urmate de altele în anii 1950-1951-1954 și continuate în 1957. În urma acestor cercetări a fost stabilită apartenența noii culturi la epoca bronzului (Berciu, 1952) și aria de răspândire, care cuprindea Oltenia, vestul Munteniei, Banatul și nord-vestul Bulgariei (Berciu, 1961a). D. Berciu precizează cu această ocazie că cultura Verbicioara se formează în vestul și sud-vestul Olteniei.

În monografia dedicată culturii Verbicioara (Berciu, 1961b) autorul discută despre locul și modul de formare al acesteia. El ajunge la concluzia că Banatul iugoslav și românesc, nordul Serbiei și nord-vestul Bulgariei este spațiul de formare al culturii în discuție care, înaintea dezvoltării ei propriu-zise, se va răspândi și în Oltenia.

Problema locului de formare și a ariei de răspândire a culturii Verbicioara intră într-o nouă fază o dată cu descoperirea, la Visag, în Banat, a 30 de grupe de cioburi păstrate mai mult fragmentar și reprezentând resturile unor morminte de incinerare. Această ceramică are un decor incizat, împuns sau apăsător, realizat cu măturica, dar mai ales cu un instrument asemănător pieptenului (Dumitrescu, Statran, 1967). O primă opinie legată de aceste materiale este exprimată de Vl. Dumitrescu care le atribuie culturii Verbicioara (Dumitrescu, 1961). Câțiva ani mai târziu autorii (Dumitrescu, Statran, 1967) precizează că necropola de la Visag se situează în prima jumătate a evoluției destul de lungi a culturii Verbicioara și concluzionează că aceasta s-a format în Banat.

S. Morintz reia problema răspândirii și originii culturii în discuție. El extinde arealul stabilit de D. Berciu și la localitățile Vrșac și Vatina din Voivodina unde consideră că au existat puternice interferențe între culturile Vatina și Verbicioara.

N. Tasić, vorbind despre cultura Verbicioara din Banatul sârbesc, ilustrează textul cu vase ce au forma și decorul de factură Vatina (Tasić, 1974). Reluând

problema, Tasić consideră că locul de formare al culturii Verbicioara este Banatul sârbesc și românesc (Tasić, 1984). Pe harta ce însoțește acest material, arealul culturii Verbicioara suprapune o parte din spațiu în care se dezvoltă cultura Vatina. De data aceasta autorul sesizează mult mai bine materialele de factură Verbicioara, ilustrând faza I cu ceramică de la Verbicioara, Locusteni, Kladovo și Visag, faza a II-a cu ceramică de la Verbicioara și Kladovo, iar faza a III-a, cu materialele de la Vršac-Crvenka și Vatina.

Presiunea spre vest exercitată de grupurile Glina și Schneckenberg va duce la desființarea cercului cultural Coțofeni (Roman, 1982), moment ce marchează sfârșitul perioadei de tranziție și începutul epocii bronzului, făcând ca cel puțin două treimi din teritoriul României să intre în această epocă. Extinderea culturii Glina spre vest va duce și la înlăturarea culturilor Kostolac și Vuèedol (Roman, 1984) și apariția unui stil nou în ceramică.

În sens invers, vest-est, se înregistrează o altă mișcare, Glockenbecher, care probabil, a impus în avangardă moda ceramicii cu ornament sub formă de fagure (sau textil) ce, treptat, se extinde cuprinzând nordul și nord-estul Ungariei, estul Slovaciei, nord-vestul României, Banatul și Oltenia (Roman, 1988). Această ceramică, cu impresiuni sub formă de fagure (sau textil), caracterizează așezările mai noi decât cele ale culturii Glina și mai vechi decât cele ale culturii Verbicioara din Oltenia, din zona Porților de Fier și din Banat și este documentată printr-o serie de descoperiri: Gornea-Vodneac (Boroneant, 1971), Ostrovul Corbului (Roman, 1987), Ocnele Mari-Zdup, Orlești (Petre, 1988) și Foeni (Gogâltan, 1995). În afara acestui decor, în punctele amintite mai sus, apare și o ceramică decorată cu măturica, despre care K. Horedt afirma că aceasta stă la baza culturilor Bronzului mijlociu din Transilvania (Horedt, 1967). Pentru P. Roman, orizontul cu ceramică ornamentată cu măturica (Besenstrichverzierung) poate forma etapa a III-a a Bronzului timpuriu din România și reprezintă o bază viguroasă pe care se vor altoi culturile Tei, Verbicioara, Periam, Otomani propriu-zise și Wietenberg (Roman, 1985). Acest orizont cronologic, aparent uniform, ce cuprinde un teritoriu vast, printr-un proces de regionalizare culturală va duce la apariția culturilor Bronzului "clasic" în vestul României și Oltenia.

Revenind asupra descoperirilor din Banatul românesc de la Visag, Băile Herculane, Moldova Veche etc., acestea reprezintă momente locale ale dezvoltării, pe baza aspectului Gornea-Orlești și care în ultima vreme au început a fi încadrate din punct de vedere cultural, în funcție de realitățile din Banat.

În Oltenia, materialele Verbicioara apar în număr mult mai mare și pot fi atribuite destul de ușor celor cinci faze stabilite de prof. D. Berciu. Chiar dacă descoperirile publicate din stațiunea eponimă nu ne lasă să bănuim componenta Gornea-Orlești, la baza culturii Verbicioara se află aspectul cultural menționat mai înainte. La est de Porțile de Fier au fost făcute mai multe descoperiri, în cea mai mare parte sistematice, care demonstrează acoperirea întregii provincii de către aspectul Gornea-Orlești, pe de o parte, dar și existența unor stațiuni din prima

fază a culturii Verbicioara în care se mai păstrează câteva elemente de cultură materială de tip Gornea-Orlești. Stațiuni din această ultimă categorie întâlnim în jud. Dolj la Oradea - *Țupuroaie*, Cârcea - *Viaduct*, Locusteni - *Predești* (Nica, 1996), în nord-estul Olteniei la Ocnele Mari - *Ștrand*, Căzănești - *Săveasca* (Petre, 1995), iar în jud. Mehedinți la Dobra și în special la Rogova. Tot din această zonă amintim un vas descoperit la Breznița de Ocol, care are corpul acoperit cu un decor textil, dar are și destule elemente de factură Verbicioara (Crăciunescu, 1996).

Ceramica primei faze a culturii Verbicioara este caracterizată în special, prin decorul executat cu pieptenele. Este, probabil, motivul pentru care decorul de alt tip a fost ignorat sau, pur și simplu nu a apărut în unele stațiuni. Stațiunea eponimă Verbicioara se află în una din aceste situații.

În stațiunea arheologică de la Rogova există un singur nivel al culturii Verbicioara în care se mai păstrează câteva elemente din decorul aspectului Gornea-Orlești, imprimeul textil și decorul cu măturica. Pe acesta îl întâlnim doar pe circa șase fragmente ceramice, unele provenind din același vas. Decorul, mai puțin cunoscut pentru prima fază, este realizat din romburi înlănțuite și hașurate în interior, romburi întretăiate, ghirlande hașurate la interior, triunghiuri isoscele hașurate vertical și benzi hașurate în rețea. Triunghiurile hașurate cel mai adesea oblic, se întâlnesc în special în nordul Olteniei și sunt atribuite sfârșitului fazei I - începutului fazei a II-a culturii Verbicioara (Petre, 1995, fig. 4/6, 8, 9). Ele sunt întâlnite și în zona Porților de Fier.

Ghirlande sunt întâlnite și pe ceramica de la Cornești, dar hașurile se află în exteriorul lor (Radu, 1972, fig. 10). La fel se prezintă situația și cu ceramica din zona Porților de Fier, hașurile sunt situate în exteriorul ghirlandelor (Boroneanț, 1976, p. 18, Pl. II/2).

Romburile apar și pe un vas de la Vrșac-*Crvenka* (Tasić, 1984, Pl. XIX/4) dar modul de organizare generală a decorului diferă total de materialele de la Rogova unde această formă geometrică este fin executată, lăsând impresia că nu este incizată și ușor canelată. Motivul acesta decorativ mai apare și în zona Porților de Fier unde romburi sunt lucrate neglijent și are interiorul hașurat cu linii ferm incizate (Boroneanț, 1976, p. 18, Pl. II/5, 8, 12).

Benzile decorate prin incizie în rețea mai apar în Oltenia și la Mărcine *Săliște*, jud. Dolj (Nica, 1996, fig. 6/1), cu precizarea că la Rogova motivul acesta decorativ este mai complex datorită faptului că se asociază cu altele.

Decorul acesta mai puțin cunoscut pentru Oltenia, nu este predominant nici la Rogova, nici în altă stațiune din această provincie. Majoritatea absolută a ceramicii din această provincie și de la Rogova în special, este decorată cu binecunoscutele linii paralele incizate, dispuse vertical și, într-o măsură mai mică, oblic sau dezordonat.

Faptul că motive decorative precum romburile înlănțuite, întretăiate sau hașurate, ghirlandele și triunghiurile hașurate, se întâlnesc la un moment dat pe un

spațiu foarte mare, se datorează unui fond comun. Pe baza realităților din Oltenia acesta va avea o anumită evoluție ce va duce la formarea unei culturi, Verbicioara, care deși mai păstrează anumite elemente vechi, reprezintă totuși, altceva decât ceea ce întâlnim în Banat. Este momentul să facem precizarea că materialele din zona Porților de Fier, prin forme și decor, se aseamănă cu descoperirile Verbicioara din Oltenia și că au mai puțin elemente comune cu descoperirile de la Cornești.

Revenind la cultura Verbicioara, descoperirile de până acum au permis conturarea următoarei situații: Verbicioara I-II, 57 stațiuni (Pl. I) dintr-un total de 132 descoperiri.

În privința spațiului pe care se situează descoperirile Verbicioara în primele două faze, acesta cuprinde zona Porților de Fier, sud-vestul Olteniei, zona centrală a sudului acestei provincii și câteva descoperiri în nord-estul ei, pe raza jud. Vâlcea. Trebuie făcută mențiunea că în zona Porților de Fier punctele cu descoperiri apar pe ambele maluri, dar personal nu am văzut materialele din zona defileului, iar din Bulgaria pe hartă apare doar un punct, descoperirile fiind, desigur, mai numeroase, dar necunoscute nouă.

Deși în sud-estul și nord-vestul Olteniei nu se înregistrează cu descoperiri din primele două faze ale culturii în discuție, situație pe care o punem pe seama cercetării, considerăm că cultura Verbicioara s-a format pe spațiul delimitat de Olt, Carpații Meridionali și Balcani. De aici, în faza finală, se va extinde și la est de Olt, până la valea râului Vedea.

Lista localităților cu descoperiri din fazele I-II ale culturii Verbicioara

Almaj - 61
Barca - 49
Bistrețu (com. Devesel) - 15
Boljetin (Lepena) - 127
Breznița de Ocol - 4
Bucura (oraș Vânu Mare) - 24
Burila Mare - 14
Cârcea (com. Coșoveni) - 56
Cetate - 39
Cleanov - 43
Coțofenii din față (com. Almăj) - 62
Crivina (com. Burila Mare) - 13
Curmătură - 50
Devesel - 16
Devetaki - 122

Dobra (com. Bălăcița) - 36
Dubova (com. Plavișevita) - 1
Gârla Mare - 21
Gogoșu - 17
Gornea (com. Sichevita) - 132
Gruia - 19
Halanga (com. Izvorul Bârzii) - 6
Hajduča Vodenica - 110
Iablanița (com. Pădina) - 32
Izvoarele (com. Gruia) - 18
Kladovo - 105
Klisura - 126
Korbovo - 106
Livezile - 28
Ljubičevac - 131
Locusteni (com. Daneți) - 54
Mala Vrbica - 107
Mărăcine - 65
Movileni - 85
Nicolae Bălcescu (oraș Vânju Mare) - 23
Orodel - 42
Ostrovul Corbului (com. Hinova) - 11
Ostrovul Șimian (com. Șimian) - 8
Padea - 52
Putinei (com. Izvorul Bârzii) - 7
Pristol - 20
Prundeni - 96
Reșca - 53
Ribnica - 128
Robănești - 57
Rocșoreni (com. Dumbrava) - 31
Rogova - 25
Sălcuța - 47
Săpata - 40
Segarcea - 51
Sinești (com. Potcoava) - 87
Slasoma (com. Pădina) - 33
Tismana (com. Devesel) - 12
Ușee Porečke Reke - 129
Vajuga - 130
Verbicioara (com. Verbița) - 45
Verbița - 44

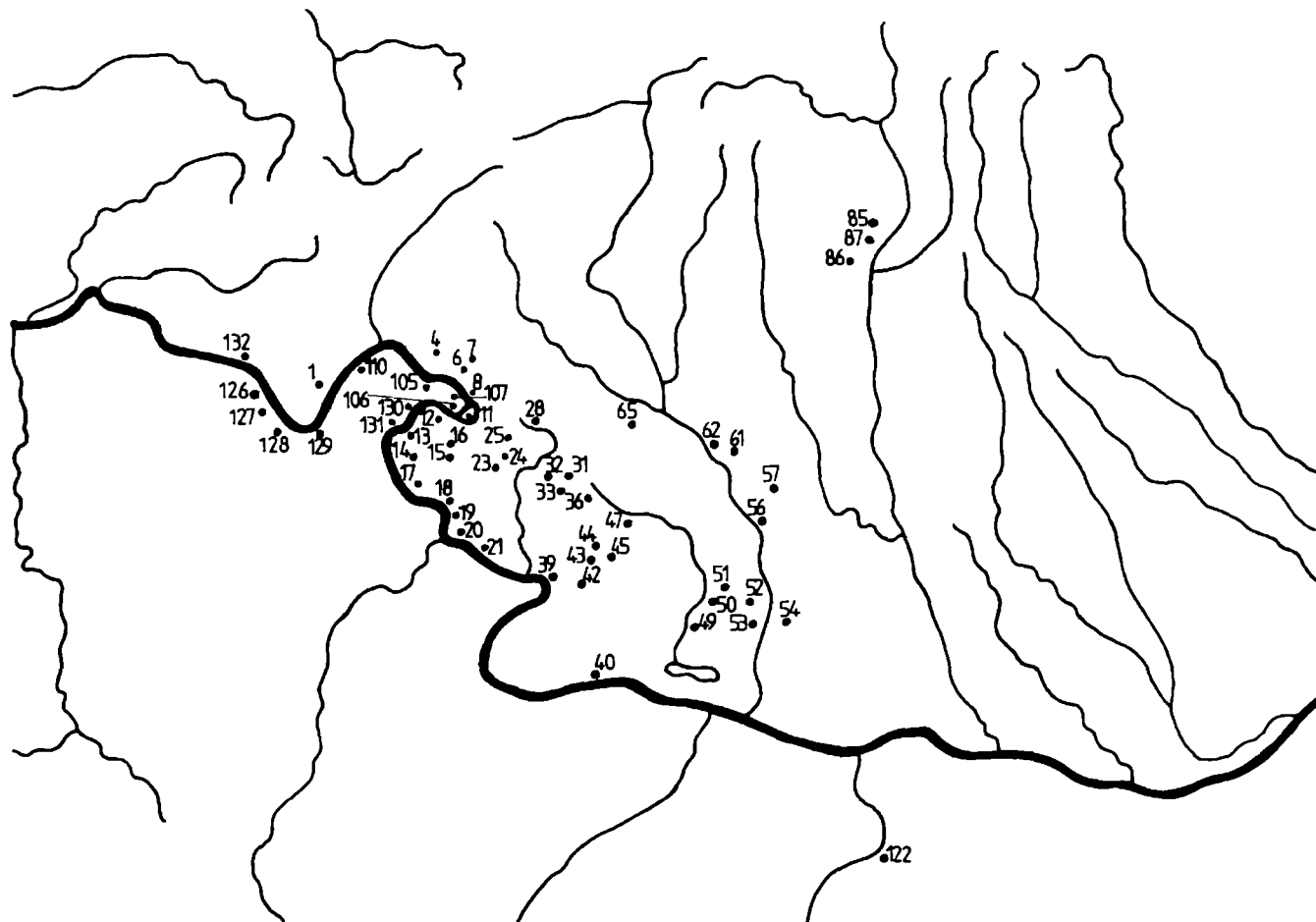
- D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939
- D. Berciu, *Şantierul Verbicioara*, în *SCIV*, 1952, p. 141-189
- D. Berciu, *Câteva probleme ale culturii Verbicioara*, în *SCIV*, XII, 1961, 2. p. 227-240
- D. Berciu, *Die Verbicioara Kultur*, în *Dacia N.S.*, 1961, p. 123-161
- V. Boroneanţ, *Descoperiri aparţinând culturii Verbicioara din Regiunea Porţilor de Fier*, în *Drobeta*, II, 1976, p. 14-29
- V. Boroneanţ, *Descoperiri aparţinând culturii Verbicioara din Regiunea Porţilor de Fier*, în *Drobeta*, II, 1976, p. 14-29
- G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în judeţul Mehedinţi*, în *Drobeta*, VII, 1996, p. 35-48
- V. Dumitrescu, *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Cârna*, Bucureşti, 1961
- V. Dumitrescu, I. Stratan, *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Visag (r. Lugoj, reg. Banat)*, în *SCIV*, 18, 1967, 1, p. 71-81
- F. GOGÂLTAN, *Die Frühe Bronzezeit im Südwesten Rumäniens, Stand der Forschung*, în *Thraco-Dacica*, XVI, 1-2, 1995, p. 55-79
- K. Horedt, *Problemele ceramicii din perioada bronzului evoluat în Transilvania*, în *StCom*, Sibiu, 13, 1967, p. 137-153
- M. Jevtić, M. Vukmanović, *Late Bronze and Early Iron Age in the Danube Valley from V. Gradište down to Prahovo*, în *The Yugoslav Danube Basin and the Neighbouring Regions in the 2nd Millennium B.C.*, Belgrad-Vršac, 1996, p. 283-293
- D. Krstić, *Obala-Korbovo. Fouilles de sondage de 1980*, în *Cahiers des Portes de Fer*, II, Belgrad, 1984, p. 104-107
- S. Morintz, *Contribuţii arheologice la istoria tracilor timpurii*, I. Bucureşti, 1978
- M. Nica, *Date noi cu privire la geneza şi evoluţia culturii Verbicioara*, în *Drobeta*, VII, 1996, p. 18-34
- Gh. Petre, *Descoperiri arheologice din Oltenia privind epoca timpurie a bronzului*, în *Thraco-Dacica*, IX, 1-2, 1988, p. 137-147
- Gh. Petre, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Rm. Vâlcea, 1995
- O. Radu, *Contribuţii la cunoaşterea culturii Vatina-săpăturile de la Corneşti*, jud. Timiş, în *SCIV*, 23, 1972, 2, p. 271-283
- P. Roman, *Problemele în legătură cu perioada timpurie a epocii bronzului şi începuturile culturii Otomani*, în *SCIVA*, 35, 3, 1984, p. 266-274
- P. Roman, *Perioada timpurie a epocii bronzului "tracic" în Oltenia*, în *Thraco-Dacica*, VI, 1-2, 1985, p. 116-122
- P. Roman, *Despre istoricul cercetărilor şi stratigrafia unor aşezări din Ostrovul Corbului*, în *SCIVA*, 38, 4, 1987, p. 335-365
- P. Roman, *Aşezările epocii bronzului de la Ostrovul Corbului (judeţul Mehedinţi)*, în *Symp. Thrac.*, 6, Piatra Neamţ, 1988, p. 40-43
- N. Tasić, *Bronzano Doba*, în *Praistorija Voivodine*, Novi Sad, 1974
- N. Tasić, *Die Verbicioara-Kultur*, în *Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans*, Beograd, 1984, p. 83-92

À PROPOS DE L'ESPACE DE FORMATION ET DIFFUSION DE LA CULTURE VERBICIOARA

R é s u m é

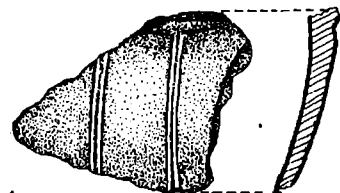
L'auteur met en lumière la situation du Banat et de l'Olténie dans une phase antérieure à la formation de la culture Verbicioara et accepte l'apport de l'aspect culturel Gornea-Orlești. À partir des découvertes dans le village Rogova, dép. Mehedinți, l'auteur démontre que dans la première phase de la culture Verbicioara se conservent quelques éléments décoratifs de facture Gornea-Orlești à côté desquels on trouve certains motifs décoratifs, tels rhombes, les guirlandes et les bandes hachurées en losanges. Ces derniers-ci présentent aussi dans le Banat yougoslave et le Banat roumain, témoignent l'existence d'un fond commun dont l'évolution ultérieure - en Banat et Olténie - sera bien différente à cause des réalités locales, de manière qu'il va engendrer des cultures diverses.

En guise de conclusion l'auteur propose comme aire de formation de la culture Verbicioara l'espace délimité par le cours de l'Olt, les Carpathes Meridionaux et les Balkans, auxquels s'ajoute la zone des Portes de Fer.

Pl. I. Harta descoperirilor aparținând culturii Verbicioara, din fazele I-II

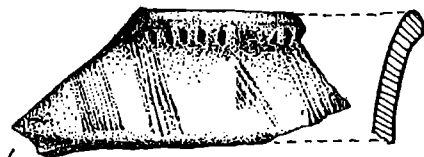
1

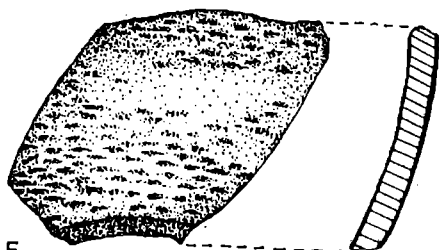
2

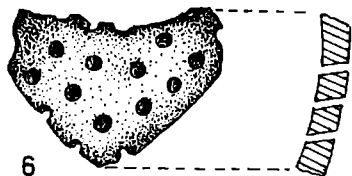
3

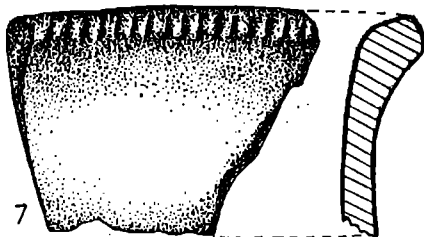
4

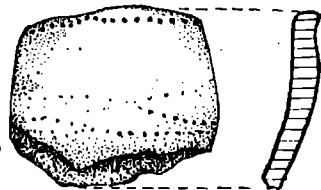
5

6

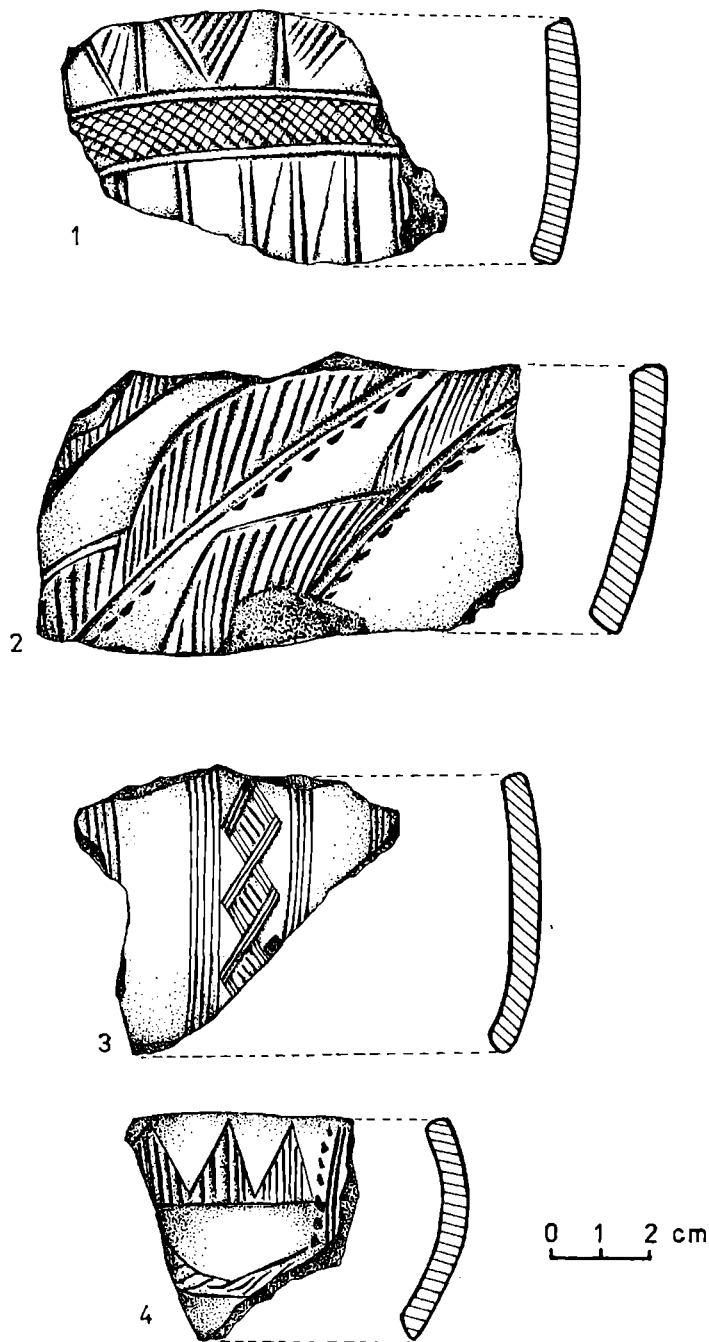
7

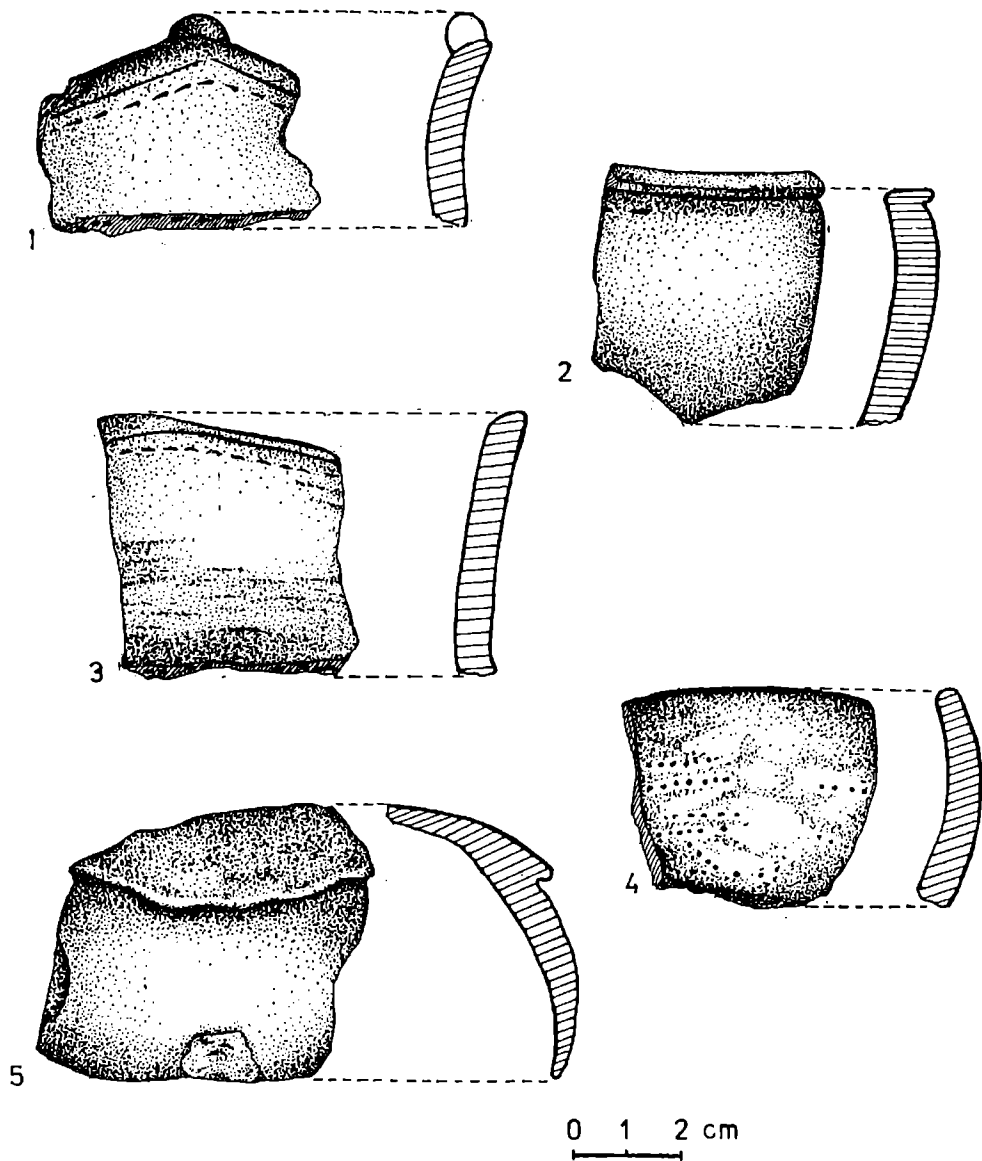
8

0 1 2 cm

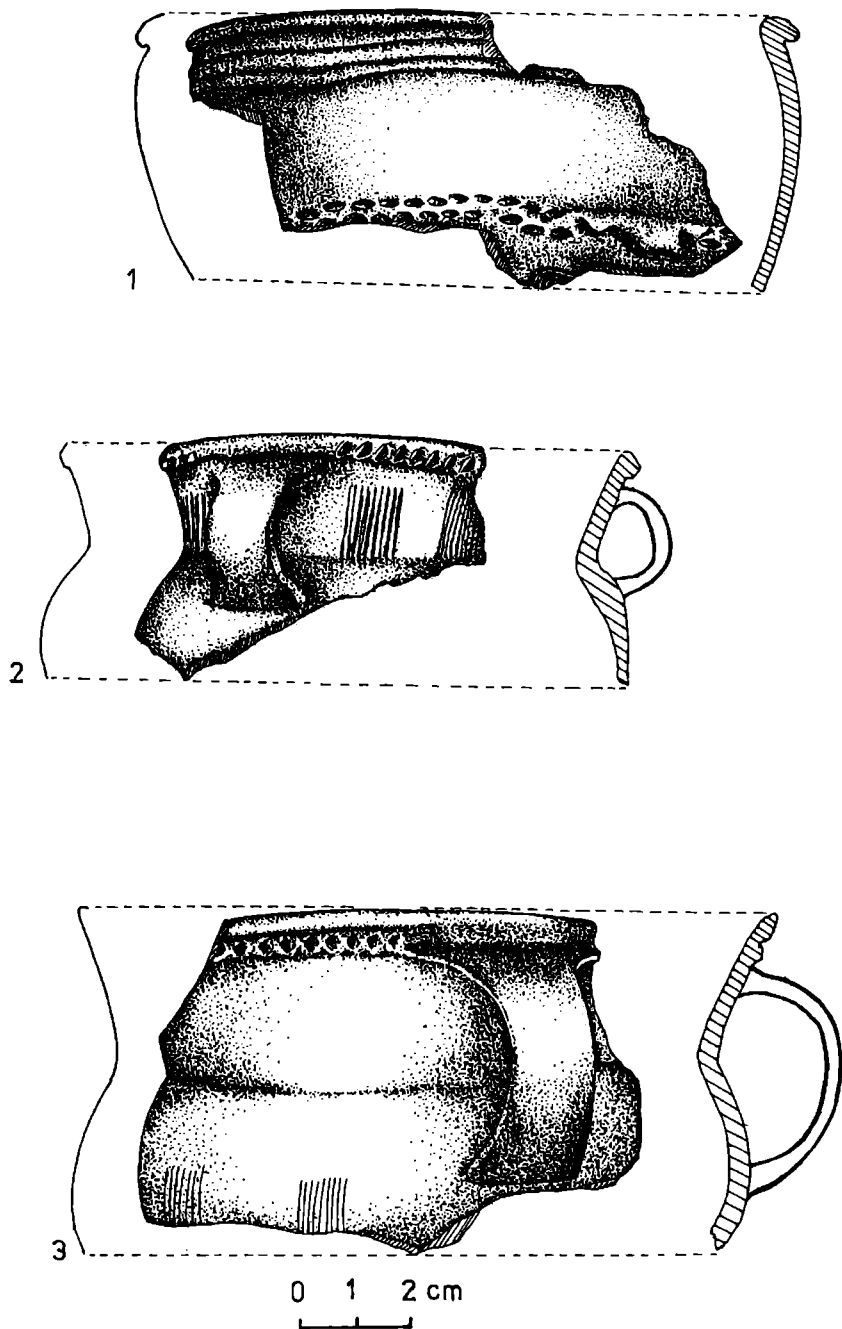
Pl. II. Ceramica de la Rogova (jud. Mehedinți)

Pl. III. Ceramica de la Rogova (jud. Mehedinți)

Pl. IV. Ceramica de la Rogova (jud. Mehedinți)

Pl. V. Ceramica de la Rogova (jud. Mehedinți)